

КЪМ ВЯРАТА, ИСТОРИЯТА И СЕБЕ СИ – ПОКЛОННИЧЕСКО ПЪТУВАНЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ ОТ КАТЕДРА „ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ“ ДО БЪЛГАРСКИЯ СВЕТОГОРСКИ МАНАСТИР „СВ. ГЕОРГИ ЗОГРАФ“ (ПЪТЕПИС И ФОТОРЕПОРТАЖ)

Димитър В. Димитров

*На избрания войвода и победоносец Георги да съставим похвала
като на наш ходатай и бърз помощник.*

*А ти, великомъчениче, като имаш дръзновение пред Господа,
освободи ни от всякакви беди, за да ти казваме:*

Радвай се, Георгие, велики победоносче.

(Акатист на св. Великомъченик Георги Победоносец, Кондак 1)

Навръх празника на Независимостта, под палещите лъчи на последните летни дни на 2018 г., със значимата логистична подкрепа на ректорското ръководство и с личното участие на помощник-ректора Румен Киров, група от 12 души от Пловдивския университет, сред които 9 преподаватели от катедра „История и археология“, се отправихме на поклонническо пътуване до българската светогорска обител „Св. Георги Зограф“. Водени от ръководителя на катедрата доц. Георги Митрев и от главния вдъхновител и организатор на пътуването доц. Пламен Славов, преминахме през Стагира, родното място на Аристотел, спуснахме се покрай канала, прокопан по нареждане на персийския цар Ксеркс I (486 – 465) в север-

ната част на полуостров Атон, и достигнахме по суша до пристанищния град Урануполи, разположен на западния бряг на Атонския ръкав на Халкидическия полуостров. От поклонническото бюро в града всеки от нас получи своя личен „диамонитирион“ – специална виза за достъп до Света гора. После се придвижихме до намиращия се в непосредствена близост пристан на Урануполи, откъдето се качихме на борда на препълнения с монаси и пилигрими от целия православен свят кораб, носещ името на прочутия химн във възхвала на Божията майка и на едноименната чудотворна икона „Достойно ест“, която се съхранява в Карея, столицата на Атон. Около 10 часа отплавахме към „Градината на Пресвета

Богородица“, както още е известна недостъпната за създания от женски пол Света гора Атонска. Пред нас като истински ориентир – и географски, но и духовен, в своята привидна непристъпност се извисяваше в синевата като (мета)физическа лествица между земната твърд и небесната необят връх Атон (2033 м). След близо едночасово пътуване по гладкото като тепсия лазурно море, корабът ни, който бе ескортиран и огласян през цялото време от ято кръжачи изгладнели чайки и гларуси, акостира на „Арсаната“ (пристанището) на „Св. Георги Зограф“, който е втора спирка по маршрута на ферибота след Хилендарския манастир.

Около самия пристан има здания за живеене и складове за храни. Някога там са се намирили митническа служба и хангар за манастирските лодки, построен през 1475 г. със средства, дарени от молдовския войвода Стефан III Велики (1457 – 1504). Сред постройките се откроява църквата „Св. Никола“. До Арсаната се издига вятърна мелница, за която се говори, че датира от времето, когато отец Матей Преображенски е бил в „Зограф“. В близост до нея стърчат останките от пристанищната кула, за която преданието разказва, че е била построена по нареждане на цар Йоан Асен (1218 – 1241) за охрана на Арсаната. През 1517 г. е била издигната нова кула, до църквата „Св. Никола“, този път със средства, предоставени от молдовския войвода Богдан III Едноокия (1504 – 1517), син на Стефан Велики. На пристана ни очакваше специален транспорт (джип и камионче), изпратен от любезните ни домакини, с който изминахме неусетно иначе непрестанното стръмно изкачване от морския бряг до българската светогорска обител. След около 15-ина минути пред зора ни се откри величествената снага на манастира, който се намира на южната страна на полуострова, на около 3 километра от морето, в една малка котловина, осеяна в зеленина от кипарисови, дъбови, маслинови, лаврови и други дървета. Неговата монументалност и височината на зданията му са наистина впечатляващи и наподобяват на могъщ късносредновековен замък, който е своеобразно архитектурно свидетелство за богатата история на Зографската обител.

Още с пристигането си бяхме приети в новия архондарик (гостна) на манастира, предназначен за поклонници, който се намира на около 100-тина метра северно от внушителните зидове и единствения вход към манастира – масивната му порта от север. Поклонническият корпус е вдигнат във възрожденски стил от камък и дърво, електрифициран е и разполага с отлични санитарно-битови условия, като впечатлява с безупречната чистота в стаите и помещенията. Традиционната почерпка за добре дошли с кафе, чай и локум бе последвана от приветствена реч от страна на отец Георги, която обаче с всяко следващо изречение се превръщаше във все по-пламенна нравоучителна беседа, издържана в духа на православния монашески ригоризъм. Отецът изобличи материалните облаги и изкушения, укоризнено ни сгълча, сякаш за да пробуди вярата ни и да разчисти душите ни от светските тегоби, и ни призова за добродетелен и праведен живот чрез молитва и смирение. Получихме и строги наставления и предписания за това, как следва да се държи всеки един поклонник по време на престоя си в манастира съобразно установените монашески правила.

След силно въздействащото въведение, което рязко ни извади от преходната битийност на светското и ни потопи в спасителното благочестие на вярата, последва настаняване и кратка почивка за обяд. В ранния следобед при нас дойде отец Партений, историкът на българската светогорска обител. Оказа се, че той е не само пловдивчанин, но и възпитаник на Биологическия факултет на Пловдивския университет. Затова отецът искрено се зарадва не само на множеството научни издания, които занесохме в дар на манастирската библиотека, но и на юбилейния алманах на ПУ, където видя голяма част от преподавателите

си. Отец Партений е получил като послушание нелеката задача да проучи и напише историята на „Св. Георги Зограф“. Както сами се убедихме, той е приел изключително при сърце възложеното му предизвикателство и с монашеско рвение и изследователско усърдие се е посветил на изпълнението му. На задълбочените му познания за историята на българския светогорски манастир, която по негово собствено признание го е запленила още преди да избере усамотението на обителта, имаме щастието и удоволствието да се насладим в продължение на няколко часа, в които отец Партений ни потопи в миналото и архитектурата на Зограф.

Обиколката ни започна от центъра на манастирския комплекс – главния храм „Свети Георги“. Той представлява трикорабна, петкуполна църква с двоен нартекс. Издигнат е през 1801 г., стенописите му са дело на атонския монах Митрофан и са завършени през 1817 г., а прекрасният дърворезбован иконостас – през 1834 г. Въпреки че днешните манастирски сгради са от XVIII – XIX, а най-ранното споменаване на „Зограф“ в изворите е от 980 г., историческият разказ на отец Партений ни върна във времето на Българския Златен век, с преданието за основателите на манастира – тримата братя благородници от Лихнидон (Охрид) – Аарон, Мойсей и Йоан Селима. Съгласно „Сводната Зографска грамота“ (от XVI – XVII в.) „в лето Господне 6427 от Сътворението на света (= 919 г. от Р. Хр.)“ те се отказали от светския живот, напуснали своя град и се оттеглили на Света гора, където решили да основат общ манастир. При строежа на съборната църква не постигнали съгласие помежду си на кой светец да я посветят и оставили определената за храмова икона дъска неизрисувана, надявайки се на знак свише. И такъв действително бил получен, тъй като през нощта върху нея от само себе си се изписал образът на св. Георги, когото братята кръстили „Изограф“ („Самоизобразил се“). В памет на това чудо манастирът получил

името на великомъченика и бил наречен „Зограф“ (живописец). И до днес тази икона на св. Георги Победоносец се намира в наоса на главния храм на манастира и е неговата най-разпознаваема и прочута светиня. Това е и едно от най-старите запазени изображения на светеца, което според преданието се датира от времето на император Константин Велики (306 – 337) и е известно още като Фануилската чудотворна икона. Според свидетелството на Стефан Светогорец (български книжовник от XVI в.) първоначално тя се намирала в манастирската църква на палестинското село Фануил, но след арабското завоевание на светите земи образът изчезнал ненадейно от дъската, върху която бил изрисуван. Самият свети Георги се явил насън на игумена на Фануилския манастир и му признал, че е намерил убежище на Света гора, в „Зограф“. След това явяване монасите от Фануиловия манастир заедно със своя игумен пристигнали в Светата Зографска обител и там намерили изоставилия ги образ на Свети великомъченик Георги. Те не пожелали да се завърнат в отечеството си, но останали завинаги в новоизбрания от техния небесен покровител манастир.

Наред с Фануилската икона в главния храм „Св. Георги“ се съхраняват още две чудотворни изображения на светеца великомъченик. Едната е т. нар. „Аравийска икона“, която за първи път е спомената от Пимен Зографски през 1618 г. Според преданието тя доплувала през морето от Арабия в Света гора, до пристанището на Ватопедския манастир. Щом като научили за нея, монасите от останалите атонски манастири се стекли да я видят, като всеки от тях желаел да прибере иконата в собствената си обител, но „по волята на Бога и на страстотърпеца [мъченика] Георги“ тя по чудодееен начин избрала да се засели в Зограф. Много лодки опитвали да я приближат, но иконата се дърпала назад. Само лодката на братята от Зографския манастир успяла да я достигне и те я прибрали от морето. Тогава настъпил спор между „Зограф“ и

„Ватопед“. Ватопедските монаси настоявали, че иконата е дошла в техни води, а зографските изтъкваха, че тяхната лодка я е взела. За да решат спора, монасите поставили иконата на гърба на необяздено муле с уговорката, че на чиято територия се спре то, на този манастир ще бъде присъдена иконата. Мулето стигнало до хълма срещу „Зограф“ и там умряло. Зарадвали се братята и занесли иконата в съборния храм, но на следващата утрин я намерили там, където я било оставило мулето. Това се случило няколко пъти, докато св. Георги не се явил на един от монасите и му казал, че ще остави иконата, ако му построят параклис на хълма и два пъти в годината, на 6 май и 16 ноември, правят литийно шествие до него. Днес на мястото, където се спряло мулето, се издига скитът (малката църква) „Св. Георги“ (построен ок. 1849 г.), на 10 минути разстояние, западно от манастирския корпус. И досега всяка година на Гергьовден и на 16 ноември (Малкия Гергьовден, когато са пренесени мощите на светеца в родния му град Лида) се извършва литийно шествие с Аравийската икона, което тръгва от главния храм и стига до малката черква, където се прави молебен, след което отново по същия път и начин се връща в манастира.

Другата чудотворна икона на Свети Георги е „Молдовската“, спомената за първи път през XVII в. Тя е дарена от Стефан Велики, който получил чудотворна подкрепа от светеца и спечелил една от многобройните си битки с османците. Преданията около именуването на манастира и неведомото струпване на цели три чудотворни икони на св. Георги Победоносец са затвърдили вековната представа, че самият светец великомъченик е избрал това място за своя обител, което да обсипва със своята благодат и закрила, и са дали основания „Зограф“ да бъде наречен „Домът на Свети Георги“.

Освен трите чудотворни икони на светеца в олтара на главната манастирска църква е изрисуван и стенописен образ на Богородица

Услишителница, която през XIV в. проговорила на св. Козма Зографски и на молбата му „Богородице Дево, научи ме как да се спася!“, отговорила: „Уедини се и безмълвствай!“.

С особено въодушевление отец Партений ни разказа за още една забележителна светиня – неръкотворната икона на Богородица Предизвестителка, която се съхранява във втората, по-малка, съборна манастирска църква „Успение Богородично“. Тази икона е известна още като „Акатистна“, защото се появила чудотворно и проговорила на монах, когато той произнасял химна „Акатист“ във възхвала на Божията майка. В последните 140 години обаче иконата е по-популярна с името „Пожарна“, защото при пожара, обхванал манастира през 1873 г., след лития и молитва към нея от ясното небе рукнал дъжд и угасил пламъците. Отецът ни спомена и за други чудотворни намеси на божествената благодат, дошли от иконата при предотвратяване на пожар в манастира и неговата околност, случили се през последните години. Наред с почитта към тези светини огромно благоговение изпитахме и при вида и досега до множеството свети мощи (на св. апостол Андрей, св. апостол Матей, св. Мария Магдалина, св. Василий Велики, св. Амвросий Медиолански, св. Йоан Рилски, св. Евтимий Нови, св. Матрона Хиоска и св. Йоан Кукузел, на мъчениците св. Георги, св. Димитър Солунски, св. Харалампий, св. Прокопий, св. Стефан Нови, св. Петка, и др.), изложени за поклонение пред солея (издигнатото пространство пред иконостаса) на храма.

Духовната радост, осенила ни от благодатта на зографските светини, се примеси с възторга и умилението от древната и славна история на манастира, за която пламенно и увлекателно ни разказваше отец Партений. Нямаше как да бъде другояче, като се имат предвид бележитите личности, оставили своя диря в българската светогорска православна обител, сред които се открояват царете ктитори Йоан Асен и Йоан Александър, духовните

просветители и светци – св. Теодосий Търновски, св. Евтимий Търновски, св. Козма Зографски, св. Йоан Кукузел, Григорий Цамблак, св. Пимен Зографски, Софроний Врачански, Иларион Макариополски, Захарий Зограф както и, разбира се, родоначалникът на Българското възрождане и патрон на нашата алма матер – св. Паисий Хилендарски. Всъщност през целия XVIII век Зографският манастир е водещият център на българската историография. Родолюбивите монаси от светогорската обител запалват искрата на българското национално съзнание чрез своите исторически съчинения. Синхронно с Паисиевата история излиза изпод перото на анонимен монах и „История вкратце о Болгарословенском народе“, по-известна като „Зографската история“. Към този историографски кръг може да се причисли и йеросхимонах Спиридон Габровски, който дълги години бил монах в манастира и при написването на своята „История во кратце о болгарском народе словенском“ се е опрял именно на анонимната Зографска история. До тези заключения достигнахме, беседвайки с отец Партений, докато обхождахме манастирските крила. От тях южното е най-скоро ремонтирано със средства, отпуснати от българската държава, докато в най-окаяно състояние е т.нар. „Банска махала“, която несъмнено има нужда от благодетел от ранга на Паисиевия брат Хаджи Вълчо, дарил средства за обновяването (през 1758 г.) на източното (Банско) манастирско крило – четириетажна каменно-тухлена масивна постройка с десетки килии, гостни стаи и стопански помещения в приземните нива. В интерес на истината в момента тече активна реставрация на източното/Банско крило, но процесът е по-продължителен заради естеството на геоструктурата и мащабите на строително-ремонтните дейности. Всеки етаж от вътрешната страна се опасва от балкони (докси) върху аркадни колони – явление типично за представителните балкански манастирски комплекси от този период. В източната част са вместени и

три параклиса, украсени със стенописи през XVIII век: „Св. Димитър“, „Рождество на св. Йоан Предтеча“ и „Преображение“. Ктитор на стенописната украса на параклиса „Рождество на св. Йоан Предтеча“ през 1768 г. е хаджи Василий от Ловеч със синовете си Недялко и Костадин. Отправихме благоговееен взор към келията, в която се предполага, че св. Паисий е пребивавал и е завършил своята знаменита „историйца“, след което се изкачихме по стръмните стъпала до камбанарията с часовниковата кула, обновена през 1861 г. Оттам на срещуположното западно крило забелязахме много интересно проявление на патриотичния дух на днешните зографски монаси – монтиран ветропоказател с формата на самолет, който от едната страна е с цветовете на родния трибагреник, които ясно се виждат, когато вятърът духа от юг. Когато има северен вятър, ветропоказателят пък сочи към богохранимия Йерусалим. Тъй като най-често вятърът в котловината духа откъм Бяло море, т.е. от юг, в повечето дни ветропоказателят е обърнат на север, към България.

Обиколката ни из корпусите на манастирския замък продължи в северното крило, в което пристъпихме с особен трепет, знаейки, че там се намира библиотеката на обителта, прочута с богатата си колекция от ръкописи и печатни книги. За наше съжаление обаче, библиотекарят отец Атанасий отсъстваше от манастира и така и не можахме да посетим тази истинска духовна съкровищница, където се пазят забележителни книжовни паметници като „Зографските листове“ от XI в., Радомировият псалтир и Драгановият миней от XIII в., два Евтимиеви служебника, Зографският царски поменик, Зографската грамота на цар Иван Александър (1342), Витошката грамота на цар Иван Шишман, черновата на „История славянобългарска“, Зографската българска история и много други. Стана ясно, че в самата библиотека тече реорганизация, тъй като зографското братство подготвя постоянна библиотечна експозиция, в която ще бъдат

изложени някои от най-емблематичните ръкописи и книги от Зографския фонд.

След като подминахме библиотеката, се озовахме в царския архондарик, отличаващ се със старинната си битова атмосфера, с миндерите, покрити с възглавници, с чипровски и котленски килими по пода. По стените висят икони, както и портрети на видни наши възрожденци, църковни дейци и предишни игумени на обителта. Има и старинна литография на Зографския манастир, а от тавана се вижда голяма тревненска дърворезба във вид на слънце. В средата на залата има голяма резбована маса с т.нар. „Златна книга“, в която гостите вписват своите впечатления и пожелания. Ние също се отбелязахме в нея и продължихме своя обход на манастирските крила с преминаване през най-късно издигнатата (в края на XIX в.) западна част, от чиито тераси се откри чудесен панорамен изглед към градините, горите и котловината, над които се извисява каменната снага на манастира. Отгоре се видя от птичи поглед цялостния архитектурен план на манастира, чиито четири 4-6 етажни корпуса, които обходихме, ограждат вътрешния двор на манастира като огромен правоъгълник с арковиден вход на север, а в неговия център се намират двете съборни църкви – „Св. Георги“ и „Успение Богородично“.

Продължилата ни няколко часа обиколка из монументалните каменни здания на Зограф и неговата още по-величествена история приключи при паметника, увековечил героичния подвиг на 26-мата зографски мъченици. Средновековната „Повест за зографските мъченици“ и сборникът „Рай мысленный“ (1659), основните свидетелства за случилото се, предават, че в размирните години след сключването на Лионската уния (1274 г.) папски легати, придружавани от каталанска наемна войска, пристигнали на Света гора Атонска, за да следят как се прилага унията и да изискат от православното монашество да признае властта и главенството на папата. Предупредени от неръкотворната икона на Богородица Пре-

дизвестителка, 21 зографски монаси, начело със своя игумен Тома, и четирима миряни се затворили в построената от Йоан Асен манастирска кула, готови да отстояват до край православната си вяра. В безсилието си папските пратеници натрупали дърва около кулата и я запалили. Затворените вътре 26 защитници на православието предали душите си в ръцете на Господа на 10 октомври 1275/1276 г. От всички тях само монах Партений не загинал веднага сред пламъците. Той паднал от кулата и живял още 30 дни, като така имал възможност да разкаже всичко на онази част от монасите, които били напуснали по-рано манастира, търсейки укритие в планинските пещери. Дълго време останките на кулата, стояли като свидетелство за подвига на канонизираните за светци Зографски мъченици. През 1873 г., за да не рухне кулата, монасите сами я съборили и на нейно място издигнали паметник. За значението на този величав епизод от историята на манастира говори и фактът, че всяка година на 10 октомври целият Атон отбелязва деня на Свети 26 Зографски мъченици. Неслучайно и нашият ерудиран водач реши да завърши опознавателната ни обиколка именно пред техния паметник. Разбрахме и нещо друго – защо отец Партений е избрал точно това име при замонашването си – да отдаде почин на величавия мъченически подвиг на своите зографски предшественици, но и за да обвърже пиетета си към историята с мисията си да съхранява спомена за миналото и да го прави публично достойние чрез своя разказ.

Наистина впечатляваща личност се оказа отец Партений, разполагащ с присъщото за Възрожденската епоха, но все по-рядко срещано в наши дни, съзнание и чувство за историзъм. Прекараните часове в беседване с него минаха неусетно. Със сигурност още щяхме да разговаряме на исторически теми, но наближи време за вечернята и трябваше да го освободим, за да се включи в службата, а и ние самите също трябваше да се подготвим. Една от препоръките бе по време на

литургията да носим дълги връхни дрехи, по възможност в тъмни цветове. Богослужението се проведе в главната съборна църква „Св. Георги“. Тъй като бе празничен неделен ден, то продължи по-дълго от обичайните делнични служби заради акатиста, изпълнен в чест и прослава на патрона на манастира св. Георги Победоносец.

След края на въздействащата, истински пречистваща и боговдъхновена служба всички се отправихме на вечеря в трапезарията на манастира. Тя се намира в западния корпус и е с внушителни размери, като вероятно би могла да побере около 200 души. Направи ни впечатление, че в трапезарията редом с монасите имаше и много миряни. При това само малка част от тях бяха поклонници. Оказа се, че това са т.нар. „харизани“ – българи дошли да даряват (харизват) труда и времето си на манастира. Българската твърдина в Атон има над 15 хиляди декара земи и гори – с маслини, с всякакви зеленчуци и овошки, пчелини и др. „Харизаните“, чийто брой надхвърля стотици през годината, оказват безценна по думите на монасите помощ във всичко – от ремонтни дейности в манастира до бране на маслини, плодове, зеленчуци и изграждането на различни малки обекти като пчелини и пр. Даренията от български компании и фирми на продукти и материали също не са малко. Има и най-различни благотворителни жестове на благочестиви българи християни. Една от придобивките, на които особено се радваха в манастира, беше селскостопански трактор. Вероятно с дарения е обновен и манастирския автопарк, в който се открояваха джиповете „Toyota“ 4x4. Иначе в трапезарията всеки от братята седеше на установеното си място, по старшинство. Масите бяха заредени с ястията, които са определени за деня. Освен това на всеки монах и присъстващ мирянин в трапезарията бе налята и по чаша вино. Всички монаси застанаха пред масите благочинно, изпя се определена молитва, благослови се трапезата и всички започнаха да се хранят. През

това време един от братята, застанал в ъгъла, на издигната за целта катедра, четеше житие на светец. След като се нахраниха всички, се подаде сигнал с едно малко звънче, монасите станаха прави и се прочете молитва. След това игуменът, последван от монасите, излезе от трапезарията. След духовниците станаха и миряните. Братята се отправиха отново към храма за службата „малое повечерие“. Това последование се извършва всеки ден след вечеря, независимо дали е празник или не, и продължава 15 – 20 минути. От приключването му до времето, когато се залоства манастирската порта, имаше около 2 часа свободно време. Ние се възползвахме от възможността да разгледаме по-малката съборна църква „Успение Богородично“, построена през 1764 г. отново със спомоществованието на Хаджи Вълчо. В приглушения сумрак на храмовия интериор витаеше особена мистичност, за която допринасяха красивите стари икони. Сред тях се открояваше неръкотворната светиня на Богородица Предизвестителка, която съзерцавахме със смирено благоговение.

После вкупом всички се отправихме към манастирското магазинче за църковни сувенири, чието работно време, поради заетостта на братята, беше само два часа - от 11 до 12 часа и от 19 до 20 часа. В него се предлагаше и много качествен студено пресован зехтин, собствено производство на манастирските братя от реколтата, добита от маслиновите градини на „Зограф“. След като напазарувахме, имаме рядката възможност да посетим друго едно от знаковите места на манастира – винената изба, разположена в подземието на северното крило. Самата изба е доста голяма, хубава, изчистена, със сводове и колони. Вътре е прохладно, с температура около 17 – 18 градуса. Имахме честта лично игумена на манастира архимандрит Амвросий, който единствен има правото да отвори избата, да ни покани и да ни почерпи с прословутия зографски мавруд, отлежаващ в бъчви с вместимост от 5 тона до 100 л. Гроздето, което използват за производ-

ството на манастирското вино, е мерло и мавруд, доставяни от България. Дядо Амвросий се оказа изключително приятен събеседник. Той е родом от с. Новаково, а на младини, преди да се замонаши, е работил известно време в Пловдив. След като побъбрихме около 30-ина минути приятно по различни теми и на по чаша руйно манастирско вино, групата ни се оттегли към спалните помещения, тъй като дойде време да се гасят лампите в манастира и да се затварят портите. А и за всички нас изминалият ден беше изпълнен с много преживявания и емоции и въпреки духовната превъзбуда, умората започна да взема връх. Освен това част от поклонниците възнамеряваха на другия ден в ранни зори да присъстват на утренията, която започваше в 4 часа.

Дълбоката манастирска нощна тишина бе прорязана от ударите на клепалото, което би в 3,30 часа, за да възвести предстоящата сутрешна служба, която през делничните дни трае 4 часа. Богослужението бе изпълнено с множество песнопения. Едва ли другаде тъй ревниво се придържат към черковните канони. Службата е тежка и продължителна. В полумрака на храмовия нартекс се виждаха позадрямалите фигури на изморени монаси. Десетина певци, насядали на тронове си в северния и южния кораб, близо до олгара, поддържаха с часове песнопенията, които хармонираха с молитвените напеви и в съчетание с многобройните светини в храма създаваха тайнствена, омайна обстановка, която смиряваше ума, въздигаше духа и го изпълваше с благодарствен копнеж и умиление пред Бог. В края на 4-часовата служба бяха прочетени части от „Послание на свети апостол Павел до римляните“ с акцент върху словата: „Да обичаш ближния си, както себе си!“. После всички се наредихме чинно след монасите и изчакахме реда си, за да получим нафора и благословия от дядо игумен. След като завърши литургията, ни раздадоха и малки шишенца с осветен елей, които отнесохме със себе си като скъпоценен дар.

След закуска решихме да оползотворим няколкото свободни часа преди отпътуването ни, като пообиколим околностите на манастира. Основната част от групата ни се отправи през маслиновата градина към скита „Св. Георги“, от чийто източен край между впрочем се открива най-добрата позиция за панорамна снимка на целия манастирски комплекс. Останалите бяха упътени от отец Партений и потеглиха към пещерата, в която според преданието св. Козма Зографски по заръка на Богородица Услишителница се оттеглил в исихия през XIV в. Пещерата се намира на около 30-40 мин. югозападно от манастира, като пътя до нея следва отчасти този към Хилендарския манастир. Оттам, още на около 20 минути югозападно разстояние, пътеката отвежда до т.нар. отшелническа кула на Йоан Селима, един от тримата братя основатели на манастира. Общо разходката от „Зограф“ до кулата и обратно отне около 2 часа. Върнахме се навреме, за да си съберем багажа, да си налеем вода от манастирското аязмо и да си направим обща снимка под широката корона на маслиновото дърво, стоящо като самотен страж пред портата на обителта. След обяда дойде моментът да се разделим със „Зограф“ и неговото братство. Разминавайки се с нас, на изпроводяк отец Георги напълно в духа на установения още от Средновековието светогорски мирогледен стереотип бойко ни подвикна: „Пазете се от жените и Запада!“ До портата дойде да ни изпрати нашия начетен водач из историята и архитектурата на манастира – отец Партений. Благодарихме му още веднъж сърдечно за отделеното внимание и време и за безкрайно интересните неща, с които насищаше нашата любознателност, и искрено му пожелахме да завърши своята история и да се нареди редом до славните си предшественици от Зографската възрожденска историографска школа.

Така, след 24-часов престой в българската светогорска православна обител ние потеглихме по обратния път. Натоварихме се на

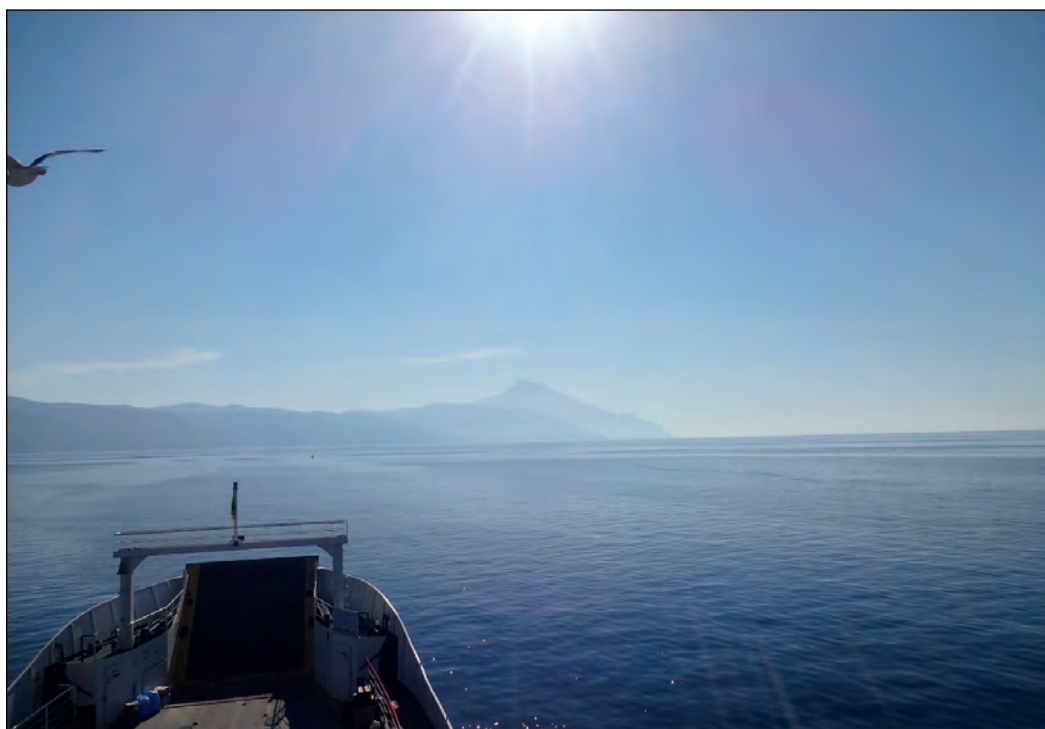
камиончето, с което дойдохме, и се спуснахме по неравното трасе до Арсаната. Само едно денонощие, а сякаш бе изминало много повече време. Слизайки от планината, символ на възвисяването, на тишината, на монашеското усамотение и отшелничество, на надмогването на светското и телесното, ние се озовахме отново на брега на неустоимото лазурно море, чиято гладка повърхност жарките слънчеви лъчи обсипваха с бляскави кристали. В групата ни се усещаше едновременно и удовлетворение, и облекчение. Бяхме се докоснали до един съвършено различен и непознат за нас свят, търсейки покаяние и смирение, в опит поне малко да укротим егото и земните си страсти и да усетим тази неповторима духовна радост, която само чистата и непоколебима вяра би могла да даде. По някакъв начин се опитахме да изпитаме себе си, впускайки се в предизвикателството да изживеем 24 часа в изискващото и дисциплиниращо религиозно-обредно пространство на зографските братя. Същевременно обаче, край волното море усетихме, че сме се освободили от властващия в планината суров монашески ред и неговите строги правила, трудно съвместими с разпиляната житейска траектория на светския човек. Тези изначални, неизменяеми и вечни правила, в които се отразяват устоите на хилядолетната православна светогорска традиция, са ритуализираната крепост на религиозната вяра и изграждат литургийната идентичност на Църквата особено важна при провеждане на нейното спасително дело. Тази строго съблюдавана канонична реалност, непосилна в раздираното от суетни грижи, преходни конфликти и стихийна динамика профанизирано ежедневие, създава у докосналия се до нея мирянин вътрешна увереност и успокоение, че там, в планината на Атон, в изпълнение на своя отечески дълг всеки Божи ден бдят и бодърстват, отправяйки молитви за спасение и благоденствие на православния български народ, неговите зографски застъпници пред Бога. И когато някой се почувства отчаян,

изгубен или просто търсещ, винаги може да намери братята в българската светогорска „светая светих“ и да подири упование, напътствие или вдъхновение от техния пример и всеотдайно служение. Свещената планина на православието си остава истински (полу)остров на религиозността, но и на обвързаното с нея още от средновековната епоха патриотично народностно съзнание. И именно благодарение на традицията, поддържана с ритуалите, стриктната дисциплина и правилата, „Зограф“ се е съхранил и до ден днешен като православна обител и огнище на българската историческа памет. С тези мисли отплавахме на запад. Връх Атон вече бе откъм гърба ни, а на хоризонта ни се появиха контурите на цивилизацията. На борда на „Достойно ест“, носейки се по безметежната морска шир, се огледахме в себе си с надеждата, че сме извървели стъпка напред към себепознанието, че сме станали поне малко по-достойни и добри, способни в още по-голяма степен да бъдем по братски съпричастни с ближния си. Защото освен всичко друго това незабравимо и емоционално пътешествие до „Зограф“ ни сплоти в една полумистична поклонническа общност и ще остане като траен спомен за споделеното изживяване и пътуване към вярата, паметта и историята. То придоби и още по-емоционален и съдбовен заряд, защото се оказа последното, което екипът на Катедрата предприе съвместно с нашия многоуважаван колега професор Иван Тютюнджиев (1956 – 2018), чийто земен път приключи внезапно само седмица след завръщането от поклонническия поход. Тъкмо православната вяра, Българската църква, „Зограф“ и тяхната роля в родната история като духовни стожери на патриотизма и българщината, професор Тютюнджиев превърна в основни теми на своята плодотворна изследователска дейност. На неговата памет посвещаваме и този пътепис.

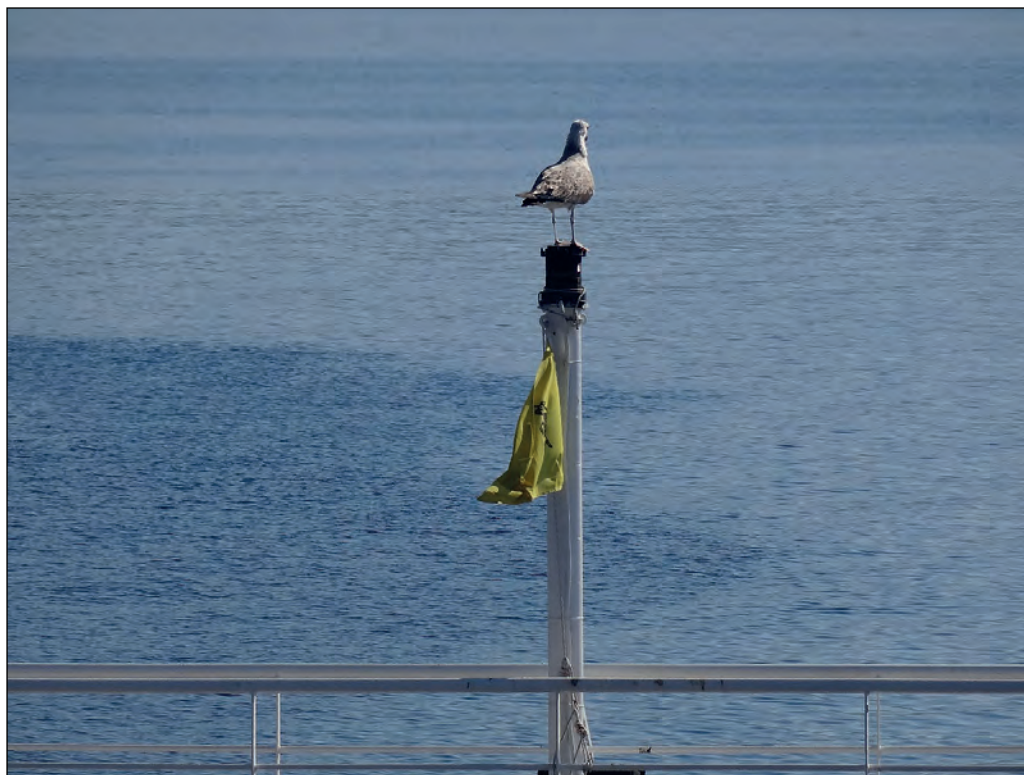
ФОТОРЕПОРТАЖ

Поклонниците се качват на борда на „Достоинство“

Пътеводната светлина, крилатият спътник, морското огледало и възвисялият се в синевата като стълба към небето – връх Атон

Поклонническо самовглъбение

Арсаната на „Св. Георги Зограф“

Пристигане на Зографска земя

Манастирът „Свети Георги Зограф“ в цялата му архитектурна величественост

Посрещане на поклонниците в новия архондарик (гостна)

Построеният във възрожденски стил поклоннически корпус в „Зограф“

Смирени към манастира

Пред южния вход на съборната църква „Свети Георги“,
вглъбени в разказа на отец Партений

Фануилската чудотворна икона на свети Георги Победоносец

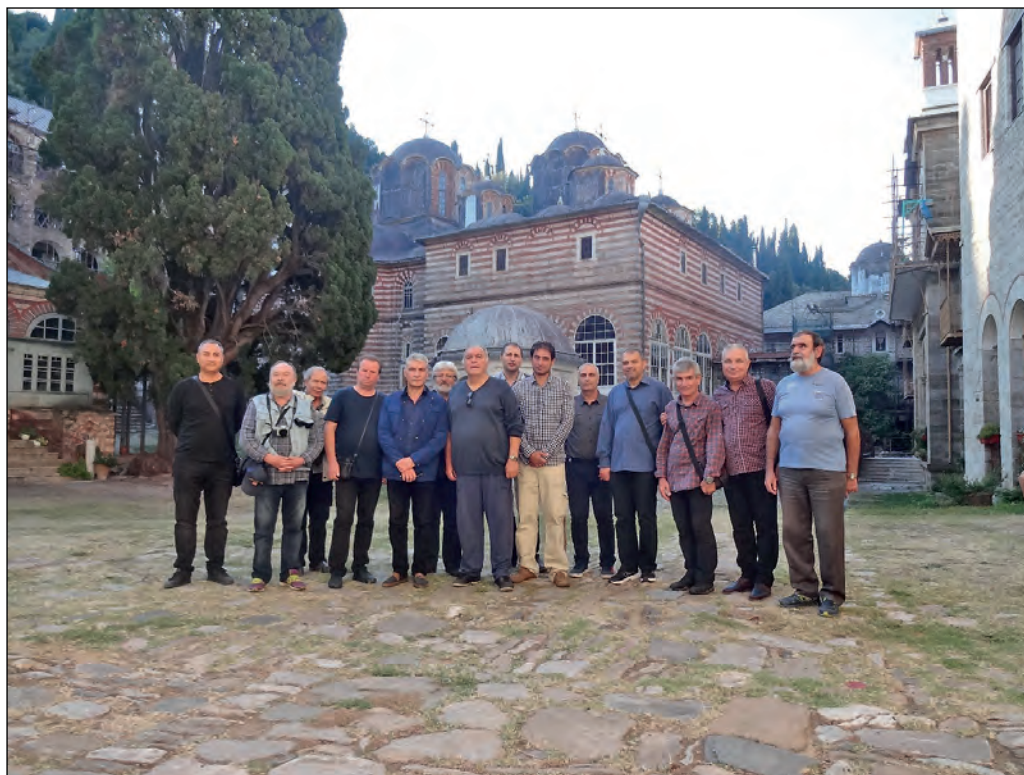

Южното и част от източното манастирско крило

В царския архондарик, вписване в „Златната книга“

В двора на манастира, пред двете съборни църкви

Под маслиновото дърво – пред входа на манастира с един от малките му „четирикраки обитатели“

Скитът „Св. Георги“, докъдето се извършва литията с „Аравийската икона“

Панорамен изглед към манастира от скита „Св. Георги“